

Asia: VN/5137/2022-OM-229

Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi; työryhmän mietintö

1 luku. Yleiset säännökset

1 luvun säännöksiä ja säännökohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Ensinnäkin kiitämme suuresti viestinnän roolin nostamisesta valmiuslakiehdotukseen ja mahdollisuudesta kommentoida luonnosta.

2 luku. Varautumisvelvollisuus

Yleisen varautumisvelvollisuuden organisatorista soveltamisalaa (6 §:n 1 mom.) koskevat huomiot:

-

Yleisen varautumisvelvollisuuden aineellista sisältöä (6-8 §) koskevat huomiot:

Huomiomme kohtaan: 8 § Valmiussuunnitelma ja muu varautumisen suunnittelu

Esitämme, että kohtaan lisättäisiin ”kriisiviestintävalmius” toimintavalmiuden lisäksi sekä maininta: Viranomaisten on varauduttava poikkeusoloihin ja vakaviin häiriötilanteisiin siten, että väestön tiedonsaanti voidaan turvata kaikissa olosuhteissa.

MUUTOSEHDOTUS: Varautumisvelvollisen on lisäksi ylläpidettävä kriisiviestintä -ja toimintavalmiutta poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin sekä tarvittaessa valmiusharjoituksilla ja muilla toimenpiteillä. Viranomaisten on varauduttava poikkeusoloihin ja vakaviin häiriötilanteisiin siten, että väestön tiedonsaanti voidaan turvata kaikissa olosuhteissa.

Perustelut: Poikkeusolojen hallinnassa kriisiviestintä on keskeinen osa toimintaohjeiden noudattamista sekä yhteiskuntarauhan ja viranomaisia koskevan luottamuksen rakentamista.

Kaikkien tasavertainen tiedonsaanti poikkeusoloissa riippumatta esimerkiksi kielestä, asuinpaikasta turvataan riittävällä varautumisella.

Muut 2 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Huomiomme kohtaan: 10 § Tilannekuvan ylläpitäminen

Esitämme, että kohtaan lisättäisiin ”ja keskitetyn kriisiviestinnän valmiuksista.”

MUUTOSEHDOTUS: Kukin ministeriö vastaa toimialallaan ajantasaisen tilannekuvan ylläpitämisestä. Valtioneuvoston kanslia vastaa valtioneuvoston yhteisestä tilannekuvasta ja keskitetyn kriisiviestinnän valmiuksista.

Perustelut: Vastuuosapuolen nimeäminen myös kriisiviestinnän valmiuksista on tärkeää kriisijohtamisen kannalta.

3. luku Poikkeusoloista ja lisätoimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

Poikkeusolojen edellytyksiä (11 §, vrt. nyk. poikkeusolojen määritelmä) koskevat huomiot:

-

Poikkeusolojen alkamista ja päättymistä koskevaa päätöksentekoa (12 ja 21 §) koskevat huomiot:

Huomiomme kohtaan: 21 § Poikkeusolojen päättymisen

Pyydämme lisäämään maininnan velvollisuudesta yhteiskuntarauhaa ja yhteiskunnan koheesiota edistävästä jälkiviestinnästä poikkeusolojen päättymisen jälkeenkin:

MUUTOSEHDOTUS: Poikkeusolojen vallitsemista koskeva päätös on välittömästi kumottava siltä osin, kun 11 §:ssä säädetty edellytykset eivät enää täyty. Päätös on kuitenkin kunkin poikkeusoloperusteen osalta kumottava viimeistään kahden viikon kuluttua siitä, kun kaikkien kyseisen poikkeusoloperusteen nojalla annettujen käyttöönottoasetusten soveltaminen on päättynyt. LISÄYS: Viestintävelvollisuus poikkeusolojen syystä ja vaikutuksista jatkuu myös poikkeusolojen päättymisen jälkeen siltä osin kuin se on tarpeen väestön turvallisuudentunteen, luottamuksen ja yhteiskunnan palautumisen turvaamiseksi.

Mahdollisesti tämä lisäys sijoittuisi osuvasti myös 23 §:ään Vaikutusten arviointi ja seuranta.

Perustelut: Jälkiviestinnän tavoitteena on vahvistaa väestön turvallisuuden tunnetta ja luottamusta viranomaistoimintaan, ehkäistä virheellisen tiedon leviämistä, tukea yhteiskunnan psykologista kriisinkestävyyttä ja toipumista. Jälkiviestinnän on oltava avointa, ymmärrettävää ja oikeasuhtaista sekä perustuttava mahdollisimman ajantasaiseen tietoon tapahtumien kulusta ja vaikutuksista. Valtioneuvoston on annettava eduskunnalle selonteko poikkeusolojen aikaisesta viestinnästä ja sen vaikutuksista kohtuullisessa ajassa poikkeusolojen päättymisen jälkeen.

Lisätoimivaltuuksien käyttöönottonenettelyä (13-20 §) koskevat huomiot:

-

Valtioneuvoston erityisiä seurantavelvollisuuksia (22 ja 23 §) koskevat huomiot:

Huomiomme kohtaan: 23 § Vaikutusten arviointi ja seuranta, jos lisäys sopii paremmin tähän kuin pykälään 21 §.

Pyydämme lisäämään maininnan velvollisuudesta yhteiskuntarauhaa ja yhteiskunnan koheesiota edistävästä jälkiviestinnästä poikkeusolojen päättymisen jälkeenkin:

LISÄYS: Viestintävelvollisuus poikkeusolojen syystä ja vaikutuksista jatkuu myös poikkeusolojen päättymisen jälkeen siltä osin kuin se on tarpeen väestön turvallisuudentunteen, luottamuksen ja yhteiskunnan palautumisen turvaamiseksi.

Mahdollisesti tämä lisäys sijoittuisi osuvasti myös 23 §:ään Vaikutusten arviointi ja seuranta.

Perustelut: Jälkiviestinnän tavoitteena on vahvistaa väestön turvallisuuden tunnetta ja luottamusta viranomaistoimintaan, ehkäistä virheellisen tiedon leviämistä, tukea yhteiskunnan psykologista kriisinkestävyyttä ja toipumista. Jälkiviestinnän on oltava avointa, ymmärrettävää ja oikeasuhtaista sekä perustuttava mahdollisimman ajantasaiseen tietoon tapahtumien kulusta ja vaikutuksista. Valtioneuvoston on annettava eduskunnalle selonteko poikkeusolojen aikaisesta viestinnästä ja sen vaikutuksista kohtuullisessa ajassa poikkeusolojen päättymisen jälkeen.

4 luku. Poikkeusolojen hallinnan ohjaus ja hallinnon erityisjärjestelyt

4 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Huomiomme kohtaan 26 § Viestinnän tehostaminen poikkeusoloissa ja tiedotusten julkaisuvelvollisuus ja kohtaan 27 § Valtionhallinnon viestinnän välitön johtaminen.

Pyydämme seuraavaa lisäystä 26 §:än: Viranomaisen viestinnän tavoitteena on edistää väestön turvallisuutta, yhteiskunnallista vakautta, avoimuutta ja luottamusta viranomaistoimintaan. (POIS Tulee toisessa kohtaa: Poikkeusoloissa valtioneuvosto voi, jos se on välttämätöntä väestön turvallisuuden, yhteiskunnan toimintakyvyn tai kansallisen turvallisuuden turvaamiseksi, päättää toimenpiteistä vakavaa haittaa aiheuttavan mis- tai disinformaation ehkäisemiseksi ja oikaisemiseksi.)

MUUTOSEHDOTUS: Viranomaisen on poikkeusoloissa tämän lain mukaisia toimivaltuuksia käyttäessään tai muutoin tämän lain tarkoituksen kannalta tärkeää asiaa hoitaessaan tiedotettava toiminnastaan tehostetusti sekä erityisesti huolehdittava viestinnän oikea-aikaisuudesta ja saatavuudesta väestön tiedonsaannin turvaamiseksi. LISÄYS: Viranomaisen viestinnän tavoitteena on edistää väestön turvallisuutta, yhteiskunnallista vakautta, avoimuutta ja luottamusta viranomaistoimintaan. Poikkeusoloissa valtioneuvosto voi, jos se on välttämätöntä väestön turvallisuuden, yhteiskunnan toimintakyvyn tai kansallisen turvallisuuden turvaamiseksi, päättää toimenpiteistä vakavaa haittaa aiheuttavan mis- tai disinformaation ehkäisemiseksi ja oikaisemiseksi.

Teleyrityksen sekä televisio- ja radiotoiminnan harjoittajan velvollisuudesta välittää vaaratiedotteita säädetään sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 279 §:ssä. Yleisradio Oy:n velvollisuudesta välittää vaaratiedotteita säädetään Yleisradio Oy:stä annetun lain (1380/1993) 7 §:n 2 momentin 7 kohdassa. Teleyrityksen velvollisuudesta välittää kohdennettu viranomaistiedote säädetään sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 280 §:ssä. Julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan velvollisuudesta julkaista viranomaisen tiedotuksia säädetään sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain (460/2003) 7 §:ssä.

Perustelut: Viestinnän peruseriaatteiden kirjaaminen lakiin ehkäisee viestintäkanavien väärinkäyttöä poikkeusolojen aikana.

Huomiomme kohtaan 27 § Valtionhallinnon viestinnän välitön johtaminen

Pyydämme lisäystä pykälään 27: Poikkeusolojen aikaisessa viestinnässä on turvattava hallinnon puolueettomuus ja viranomaistoiminnan riippumattomuus poliittisesta vaikuttamisesta. Poliittiset kannanotot ja viranomaisviestintä on esitettävä toisistaan selvästi erillisinä.

MUUTOSEHDOTUS: Väestön tiedonsaannin turvaamiseksi ja viranomaisten viestinnän yhteensovittamiseksi valtionhallinnon viestinnän välitön johto voidaan poikkeusoloissa valtioneuvoston päätöksellä määrätä valtioneuvoston kanslialle siinä laajuudessa kuin se on poikkeusolojen hallinnan kannalta välttämätöntä. Valtioneuvoston kanslia voi tällöin antaa viestinnän sisältöä koskevia määräyksiä

valtionhallinnon viranomaisille. LISÄYS: Viranomaisviestintää ei saa käyttää poliittisen vaikuttamisen välineenä ja sen on oltava selkeästi erotettavissa poliittisesta viestinnästä.

Perustelut: Poikkeusoloissa riski poliittisen ja virkaviestinnän sekoittumisesta kasvaa ja juuri siksi erottelu kannattaa kirjata lakiin – ei poliittisen keskustelun rajoittamiseksi, vaan viranomaisviestinnän uskottavuuden suojaamiseksi.

Yleisenä huomiona tähän pykälään: Viestintää johtaa viestinnän ammattilainen, ei yleishallinnon johtaja.

5 luku. Lisätoimivaltuuksien käyttöperiaatteet ja soveltamista koskevat yleiset säännökset

5 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Huomiomme kohtaan: 31 § Oikeasuhtaisuus

Pyydämme lisäämään maininnan viranomaisviestinnän oikeasuhtaisuudesta.

MUUTOSEHDOTUS: Lisätoimivaltuuksia voidaan käyttää vain oikeassa suhteessa toimivaltuuden käyttämisellä tavoiteltavaan päämäärään eikä niiden käyttämisellä saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä. LISÄYS: Viranomaisviestinnän on oltava oikeasuhtaista suhteessa uhkan vakavuuteen sekä sen todennäköisiin vaikutuksiin. Uhan laatu, vakavuus ja mahdolliset vaikutukset on esitettävä avoimesti ja totuudenmukaisesti siltä osin kuin se on turvallisuuskohdat huomioon ottaen mahdollista.

Perustelut: Vääristävällä, vähättelevällä tai liioitellulla viestinnällä voidaan pahentaa kriisiä.

6 luku. Hallinnon järjestäminen ja valtion taloudenhoito

6 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Huomiomme kohtaan: 35 § Tietynsisältöisen viestin julkaisuun velvoittaminen tai julkaisun kieltäminen

Pyydämme tuomaan näkyväksi uhkan dis- ja misinformaatiosta ja lisäämään huomion tähän pykälään:

Viranomaisviestinnän yhtenäisyyden takaamiseksi edellä 11 §:n 1 momentin 1, 2 ja 5 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa valtioneuvoston kanslia voi velvoittaa valtioneuvoston alaisen viranomaisen, hyvinvointialueen ja hyvinvointiyhtymän viranomaisen tai kunnallisen ja kuntayhtymän viranomaisen

omassa viestinnässään julkaisemaan tietynsisältöisen viestin tai kieltää tietynsisältöisen viestin julkaisemisen. LISÄYS: Poikkeusoloissa valtioneuvosto voi, jos se on välttämätöntä yhteiskunnan toimintakyvyn tai kansallisen turvallisuuden turvaamiseksi, päättää toimenpiteistä vakavaa haittaa aiheuttavan mis- tai disinformaation ehkäisemiseksi ja oikaisemiseksi.

Perustelut: Mis- ja disinformaation uhka on tuotava näkyväksi ja lain on turvattava toimenpiteet puuttua siihen.

7 luku. Työvoiman saatavuuden turvaaminen

7 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

8 luku. Työvelvollisuus

8 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

9 luku. Sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaaminen

9 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

10 luku. Liikkumisen ja oleskelun rajoittaminen sekä väestön siirtäminen

10 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

11 luku. Otto-oikeudet ja palvelujen suorittamisvelvollisuus

11 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

12 luku. Väestön välttämättömän toimeentulon turvaaminen ja sosiaaliturvan muutokset

12 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

13 luku. Välttämättömien hyödykkeiden ja palvelujen saatavuuden turvaaminen

13 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

14 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuksen turvaaminen

14 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

15 luku. Asumisen järjestäminen

15 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

16 luku. Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusmarkkinoiden turvaaminen

16 luvun (pl. 110 §) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 1 kohtaa (vientikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 2 kohtaa (tuontikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 3 kohtaa (tiettyjen taloudellisten toimien kielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 4 kohtaa (kotiuttamisvelvollisuus) koskevat huomiot:

-

110 §:n 2-5 momenttia koskevat huomiot:

-

17 luku. Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

17 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

18 luku. Välttämättömien viestintä- ja postipalveluiden turvaaminen

18 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Huomiomme kohtaan: 18 luku Välttämättömien viestintä- ja postipalveluiden turvaaminen

133 §

Kommentti: Tällä hetkellä Suomi on vahvasti riippuvainen Euroopan ulkopuolisesta viestintäteknologiasta ja järjestelmistä. Hyvää huoltovarmuutta olisi varmistaa se, että Suomessa on omaa viestintäteknologiaa ja omia viestintäkanavia.

Suomen huoltovarmuutta lisäisi myös eurooppalaisen viestintäteknologian kehittämisen edistäminen. Suomen kannattaakin olla vahvasti mukana Euroopan parlamentin EU:n digisääntelyn yksinkertaistamispakettiin vaikuttamisessa ja edistää uusien kanavien syntymiselle EU-alueelle nyt, kun mukana on myös suomalainen pääneuvottelija.

19 luku. Ruoantuotannon turvaaminen

19 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

20 luku. Välttämättömän rakentamisen turvaaminen

20 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

III osaa koskevat yleiset kysymykset

Toimivaltuusosan rakennetta ja toimivaltuuksien sääntelytapaa koskevat yleiset huomiot:

-

Mahdolliset muut koko toimivaltuusosaa koskevat huomiot:

-

21 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

21 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

22 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat erityiset säännökset

22 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

23 luku. Korvaukset

23 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

24 luku ja rikoslain muuttamista koskeva lakiehdotus. Rangaistussäännökset

Valmiuslain 24 luvun ja rikoslain muuttamista koskevan lakiehdotuksen (2. lakiehdotus) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

25 luku. Muutoksenhaku

25 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

HE-luonnoksen yleisperustelut

Vaikutusten arviointia koskevat huomiot:

-

Säätämisyjärjestysperusteluja koskevat huomiot:

-

Muut HE-luonnoksen perusteluja koskevat huomiot:

-

Työryhmän mietintö

Uudistuksen tarpeellisuutta ja sen keskeisiä ratkaisuja koskevat yleiset kannanotot:

Kiitämme uudistuksen valmistelusta ja viestinnän roolin nostamista valmiuslakiin.

Poikkeusolojen kriisiviestintä ei ole vain tiedottamista, se on osa kansallista turvallisuuspolitiikkaa, psykologista kriisinkestävyyttä ja demokratian tukemista. Viestinnän tehtävä on pitää yhteiskunta koossa, vaikka olosuhteet horjuvat. Viranomaisen viestinnän tavoitteena on edistää väestön

turvallisuutta, yhteiskunnallista vakautta, avoimuutta ja luottamusta viranomaistoimintaan. Tätä on edistettävä jo normaaliolosuhteissa, kriisin keskellä luottamuksen rakentaminen on mahdotonta, ellei pohjatyö ole jo tehty. Tästä merkityksestä olisi tärkeää olla kirjauksia myös valmiuslaissa.

Poikkeusoloissa julkishallinnon viestintävaltaa usein myös haastetaan, ja myös tämä olisi tärkeää huomioida valmiuslain uudistuksessa.

Poikkeusoloissa riski poliittisen ja virkaviestinnän sekoittumisesta kasvaa ja juuri siksi erottelu kannattaa kirjata lakiin – ei poliittisen keskustelun rajoittamiseksi, vaan viranomaisviestinnän uskottavuuden suojaamiseksi.

Toinen vaaranpaikka on se, että mis- ja disinformaatio sekä huhut usein lisääntyvät poikkeusoloissa.

Pyydämme siis vielä arvioimaan, onko valmiuslaissa riittävästi työkaluja puuttua harhaanjohtavan tiedon levittämiseen ja informaatiovaikuttamiseen ja pohtimaan, miten turvataan asiantuntijoiden asema tutkitun tiedon tuottamisessa ja julkaisemissa erilaiselta häirinnältä, maalittamiselta ja uhkailulta.

Muut työryhmän mietintöä koskevat yleiset huomiot:

-

Repo Siina

Viesti - Viestinnän asiantuntijoiden ammattijärjestö Viesti ry